DOI: 10.3359/oz0802066

poročilo

SIMPOZIJ *TRUBAR IN INTERNET*

Obletnico Trubarjevega rojstva bo v tem letu zaznamovalo veliko strokovnih srečanj, konferenc, simpozijev in dogodkov, katerih seznam je objavljen v publikaciji z naslovom *2008, Trubarjevo leto*, ki jo je izdal Koordinacijski odbor za državne proslave v Ljubljani. Navidezna inflacija napovedanih dogodkov sicer pri nekaterih vzbuja nekaj pomislekov, vendar lahko zaradi različnih pogledov in strokovnih izhodišč sodelujočih upravičeno pričakujemo tudi sveža in nova spoznanja.

Simpozij z naslovom *Trubar in internet*, s poetičnim podnaslovom *Slovenci na začetku in na koncu Gutenbergove galaksije*, je nastal na pobudo dveh društev, to sta Slovensko društvo informatika in Slovensko protestantsko društvo Primož Trubar. IZUM je udeležence simpozija gostil pod svojo streho 30. maja 2008.

Po naslovu simpozija se zdi, da med 16. in 21. stoletjem ni mogoče potegniti nekih dramatičnih vzporednic, vendar nezdružljivi temi odpirata tudi širok prostor za interpretacijo preteklih in napoved prihodnjih časov.

Mag. Franci Pivec je na začetku povedal, da je spodbuda za simpozij nastala iz prepričanja, da je današnji čas podoben času, v katerem je živel reformator Trubar. Tudi ta čas sili v neko novo vrsto reformacije, reformacijo družbene paradigme. Trubar pa nam mora biti pri tem vzor, da se bomo karavani interneta priključili tako hitro, kot se je on karavani tiska.

POZDRAVNI NAGOVORI

Navzoče sta najprej pozdravila predstavnika društev, ki sta organizirali simpozij – Niko Schlamberger (predsednik Slovenskega društva Informatika) in Srečko Rehar (vodja mariborske sekcije Slovenskega protestantskega društva Primož Trubar), v imenu pokrovitelja Direktorata/Direkcije za informacijsko družbo pa je zbrane nagovoril Andrej Flogie.

Niko Schlamberger (SDI, Ljubljana) je na retorično vprašanje, kaj imata skupnega informatika in Trubar, odgovoril z orisom širšega zgodovinskega konteksta in štirih revolucij pri prenosu informacij. Lepoto teh revolucij vidi v tem, da vsaka naslednja ohrani pridobitev prejšnje in doda nekaj novega. Prva revolucija se je zgodila z nastankom govora, ko informacija postane prenosljiva in ne več samo osebna izkušnja. Druga revolucija je iznajdba pisave, s čimer postane informacija trajna. Tretja revolucija je iznajdba tiska, ki naredi informacijo splošno, četrta revolucija pa je internet, s čimer postane informacija takojšnja (takoj dostopna). Trubar, predstavnik tretje revolucije, je z nagovorom "Lubi Slovenci!" konstituiral narod, slovenščino pa kot svetovni jezik, in tudi čas četrte revolucije in informacijske družbe zahteva svojega Trubarja, ki pa ga trenutno še nimamo ali pa še ni prepoznan.

Srečko Rehar (Slovensko protestantsko društvo, Maribor) je svoj nagovor začel z znamenitimi Trubarjevimi besedami: "Vsem Slovencom gnado, mir, milost inu pravo spoznanje božje skuzi Jezusa Kristusa, prosim!" Govoril je o Trubarjevem duhu, ki ga protireformacija ni mogla izničiti kljub izgonu možganov in barbarskemu uničenju protestantskih knjig (načrt škofa Stabeja, uresničevalec načrta škof Tomaž Hren). Kar je Trubar začel s svojim književnim delom (prevodi in priredbami), so drugi nadaljevali in rezultat tega je prevod celotne biblije, prva slovnica, slovenski jezik v organizaciji cerkve in slovensko šolstvo.

Andrej Flogie (generalni direktor DID) je govoril kot predstavnik mlajše generacije. Značilnost te je digitalna vključenost za razliko od generacije po 65. letu, pri kateri govorimo o digitalni izključenosti. Predstavniki mlajše net generacije so v 95 odstotkih zadovoljni z informacijami, ki jih najdejo na internetu, in ne iščejo več dalje. Tako je internet postal način življenja, ki ga ni smiselno zavračati, čeprav je pri tem možna tudi zloraba digitalnih tehnologij.

Obdobje, ki bi ga lahko imenovali tudi atomska doba, vesoljska doba, doba toplogrednih plinov, je obdobje interneta, ki ga uporablja v Evropi 250 milijonov ljudi, 85 odstotkov teh pa ima celo širokopasovni internet. Povezovanje Trubarja in interneta je pomembno predvsem zaradi kulturne samobitnosti. Če nas je na kulturni zemljevid postavil Trubar v formatu tiskanega medija, potem je treba danes isto dejanje ponoviti v formatu digitalnega medija.

Trubar ni zavrnil tehnologije tiskanja samo zato, ker bi nemške knjige lahko ogrozile slovenščino. Tako tudi mi ne smemo zavrniti digitalne tehnologije zgolj zaradi bojazni, da je ogrožen slovenski jezik.

Odsotnost v internetu je namreč tudi odsotnost na kulturnem zemljevidu sveta. Ena pot za našo prepoznavnost je digitalizacija knjižne dediščine (vzori po svetu so projekti Memory, Minerva, Gutenberg, Aleksandrijska knjižnica, Projekt Kanada), druga pot pa je izvirnost idej pri vstopu v internet.

Predlagal je podobno srečanje, na katerem bi uskladili mnenja, stališča in vidike o digitalizaciji kulturne dediščine, združili posamične spodbude in resno zastavili projekt v nacionalnem okviru. Po njegovem mnenju lahko obrnemo internet slovenščini v prid le, če bomo ustvarjalni in (generacijsko) enotni. Pri tem je obletnica Trubarjevega rojstva priložnost, da se vsak posameznik zave odgovornosti za razvoj in obstoj slovenstva.

PREDAVANJA

Dr. Miran Hladnik (Filozofska fakulteta, Ljubljana) je svoje strokovno delo tesno povezuje z internetom, saj je po njegovi zaslugi velik del besedil slovenske književnosti že objavljenih v elektronski obliki.[1]

Na začetku je razmišljal, kako bi na pogled pojma, ki nimata nič skupnega, povezali predstavniki različnih generacij. Osnovnošolska učiteljica bi pri učni uri s tem naslovom zagotovo morala na začetku izjaviti, da Trubar ni imel interneta. Mladina brez zgodovinskega spomina namreč ne more razumeti, da je obstajal čas brez interneta, kaj šele brez mobilnih telefonov. Občutenje časa se brez dvoma spreminja; počasi nekaj ne bo več kronološko po našem štetju ali toliko let pred našim štetjem, ampak bo čas po Googlu ali pred Googlom. Drugi z več znanja bi si pri omembi Trubarja in interneta predstavljali količino informacij, ki jih lahko najdemo, če v spletni iskalnik vtipkamo iskalno zahtevo "Primož Trubar". Predavatelj sam je bil nad rezultati takšnega iskanja razočaran, saj so bila njegova pričakovanja visoka. Na internetu je namreč iskal polna besedila Trubarjevih del, ki pa jih je le za vzorec.[2] Po njegovem prepričanju bi to že moralo biti narejeno, morda pa je znak za dober začetek vnosa celotnih besedil na spletu že objavljeno kazalo vseh 24 Trubarjevih knjig.

Na retorični vprašanji, kaj Trubarja in internet povezuje in kaj ločuje, je odgovoril, da je razlik očitno več kot podobnosti. Ena sama pomembna stvar, ki ju povezuje, je prelomnost v zgodovini. Razlike pa so po njegovem mnenju naslednje (slika 1):

	Trubar	Internet
prelomnost	samo za Slovence in slovenščino	za vse človeštvo, torej globalno
aktualnost	prenos v slovenski prostor l. 1540, sto let po izumu tiska	naš prostor doseže brez časovne zamude
dosegljivost	knjižni projekt je bil namenjen vsem Slovencem, vendar je bilo takrat pismenih samo 3 % prebivalstva	po raziskavi RIS 2007 je dostopen 60 % populacije,[3] raba pa se letno poveča za 12 %
avtorstvo	prispevek je rezultat posameznikovega uma	rezultat velikega števila ljudi, vsak je lahko ustvarjalen

Slika 1: Razlike med zgodovinsko vlogo Trubarja in interneta

Na retorično vprašanje, ali lahko na neki način prenesemo Trubarjevo izkušnjo – kako je ravnal v zgodovinskem trenutku v 16. stoletju – v nas čas, je odgovoril, da obstaja več možnosti, kako si s to izkušnjo pomagati pri vključevanju v novo kulturno paradigmo. Izpostavil je tri:

- *Problem avtorstva in avtorske avtoritete.* Internetni čas postopoma briše uveljavljeni koncept avtorstva. Genialnega posameznika je zamenjalo skupinsko prizadevanje, pravni institut avtorske pravice (angl. *copyright*), kjer je bila prepoved na prvem mestu, pa zamenjujejo *copyleft*,[4] licenca *cc* (*creative commons*),[5] licenca *fdl* (licenca za rabo proste dokumentacije). Prispevek posameznika je tako samo kamenček v mozaiku, tako da je povsem normalno, da današnjega Trubarja ne najdemo. Vsebine na internetu nastajajo z združevanjem raznolikih informacij, pri čemer ni avtoritete, ki bi povedala, kaj je prav, kaj je na vrhu ipd. Internetni univerzum tako vodita le dve osnovni načeli: ustvarjalnost in svoboda. Besedišče, povezano z internetom, vključuje: skupnost, občestvo, ustvarjalno gmajno, pametni kaos, decentralizirano eksistenco, množični um itd. V ozadju ustvarjanja tako ne gre za pomanjkanje avtorskega ega, temveč za odpoved avtorskemu egoizmu. In če v slovenski humanistiki vsak bolj ali manj obdeluje svoj mali vrtiček, je Wikipedija[6] zagotovo skupinsko podjetje. Gre za nov način proizvodnje znanja, ki so ga še dve leti nazaj omaloževali s tem, da so povzdigovali enciklopedijo Britanico, zdaj pa o tem več ne govorijo, Britanica pa dejansko "umira".
- *Problem jezika*. Trubarjeva odločitev, da bo natisnil knjigo v slovenskem jeziku, je bila mnogo bolj inovativna, kot odločitev za tiskani medij 100 let po njego-

vem izumu. Čeprav velja, da je danes internet medij angleškega jezika, je pri projektu Wikipedija razmerje povsem drugačno; samo še četrtina člankov je v angleščini in njihov delež vztrajno pada v korist drugih jezikov.

prevod biblije (Jurij Dalmatin leta 1584)	12. mesto med vsemi narodi
prevod operacijskega sistema Windows (leta 1991 prevod verzije 3.0)	med 30 jeziki, ki imajo prevod Oken, je slovenščina najmanjši jezik
slovenski prispevek v Wikipedijo (na dan je ustvarjenih 48 gesel)	23. mesto med 253 jeziki, ki prispevajo gesla
prispevek v zakladnico znanja pri Wikipediji	od 10 mio. člankov je 63.000 slovenskih (tj. 0,6 %, kar pa na delež prebivalstva pomeni, da bi nas Slovencev moralo biti pribl. 35 mio.)

Slika 2: Položaj Slovencev na kulturnem zemljevidu

- *Problem razmerja med domačim in tujim*. Vsi veliki slovenski avtorji so šli v tujino (od Trubarja, Prešerna in Cankarja do Bartola), kar je dokaz, da je kulturno preživetje odvisno od nenehnega soočanja s tujim in izpostavljanja tujemu. Brez tega si Hladnik ne predstavlja jezikovne in kulturne eksistence.

Za konec je ponovil svoje vprašanje, ali je Trubarjeva izkušnja prenosljiva v naš čas. Odgovoril je, glede na vse naštete razlike, da se večina izkušenj minulega časa izkaže kot odvečna ali vsaj vprašljiva, da pa je, če hočemo preživeti kot kulturni subjekt, vredno narediti enako kot Trubar: odprto in neobremenjeno premisliti o svojem kulturnem mestu v svetu in se pogumno podati na novo pot.

Mag. Fanika Vrečko Krajnc (Knjižnica Teološke fakultete) ni govorila o internetu, ampak o Trubarjevih besedilih. Osvetlila je nekatere vidike Trubarjevih posvetil in predgovorov h knjižnim tiskanim delom, ki predstavljajo pomemben del v njegovem celotnem korpusu poleg prevodov knjig in ohranjenih pisem.

Posvetila in predgovori niso značilni samo za protestantsko dobo. Za njihov nastanek sta morala imeti interes tako avtor kot naslovnik, ki je za poudarjanje svoje odličnosti, hvalospev njegovi časti, povzdigovanje zaslug in porekla bil pripravljen sodelovati s svojimi sredstvi pri izvedbi knjižnega projekta in tako doseči večno slavo in spomin.

Večinoma raziskovalci obravnavajo vlogo, vsebino in obliko nemških in slovenskih Trubarjevih predgovorov in posvetil, ona pa je svojo pozornost namenila naslovnikom, ki so jim bila ta besedila namenjena. Najprej je omenila osrednjo misel Trubarjeve teološke antropologije, nato pa se je posvetila njegovi kulturni antropologiji. Naslovniki Trubarjevega sporočila so: duhovniki, pridigarji, učitelji, starši in vsi, ki znajo brati in lahko širijo verski nauk, pa tudi vdove, ženske in device, ki jim priznava vzgojno in izobraževalno vlogo v družbi ter se jim zanjo zahvaljuje.

Razlogi za Trubarjevo pisanje so neznanje njegovih ljudi o verskih stvareh, potem neznanje tujega jezika in tudi stiska pred Turki. Prepoznal je problem jezika kot sredstva kulturnega dozorevanja in 450 let pozneje smo hote ali nehote tudi mi naslovniki njegovih posvetil in dediči njegovih prizadevanj za slovenski jezik.

Tone Partljič (pisatelj in dramatik, Maribor) se je takoj opredelil za pripadnika generacije, ki se je težko privadila na internet, zato je prepričan, da bosta prav zaradi takih Gutenbergova in internetna doba še dolgo soobstajali. Svoj govor je posvetil kulturnemu boju okoli Trubarja in se vprašal: Ali to, da smo Slovenci na koncu Gutenbergove dobe, pomeni tudi, da smo na koncu kulturnega boja? S pisateljskega zornega kota vidi ta kulturni boj kot anahronističen in neproduktiven. Omenil je svojo kolumno, v kateri je pisal tudi o proslavi ob dnevu reformacije, za katero meni, da bi morala biti bolj v domeni protestantov in manj rimsko-katoliške cerkve (manjkal je lik Trubarja, predstavili pa so lik škofa Hrena).[7] Čeprav so nekoč gledali na protestantizem[8] kot na neke vrste pangermansko idejo, pripadnike luteranske vere pa so imeli za odpadnike od slovanskega naroda, bi bilo treba v današnjem času preseči boj o tem, kdo je pisal slovenske knjige in kdo jih je zažigal, in zavzeti spravljivo Slomškovo stališče o Trubarju, da je namreč treba, kljub temu da je bil na napačni strani (Cerkve), dati njegovemu kulturnemu poslanstvu prednost pred (krivo)verskim delovanjem.

Dušan Voglar (Enciklopedija Slovenije, Ljubljana) starosta slovenskih enciklopedistov, je poročal o svoji poglobljeni raziskavi *Trubar v enciklopedijah in leksikonih*. Napisal je obširen prispevek, udeležencem simpozija pa je predstavil glavna spoznanja. Izhodišče njegovega raziskovanja sta bili dve vednosti: prva, da je vsak slovarski prispevek pregledno urejen način posredovanja informacij, in drugič, da v (ne)najdenih slovarskih prispevkih odseva vsakokratno stanje stroke in subjektivni odnos avtorja prispevka ali urednika do Primoža Trubarja.

Pri pregledu 75 knjižnih enot je našel slovarske sestavke, ki so skopi, napačni, strokovno korektni, obširni, pomanjkljivi, nepregledno nedoločni, zgledno natančni, različno dodelani in oblikovani, s pretehtanimi ali do neprepoznavnosti premešanimi podatki. Po visoki znanstveni kakovosti,

obsegu in izčrpnosti je izpostavil gesla o Trubarju, ki so jih napisali Jože Koruza (Enciklopedija Jugoslavije), Jože Rajhman (Slovenski biografski leksikon) in Igor Grdina (Enciklopedija Slovenije) in predstavljajo osrednji slovenski referenčni vir enciklopedičnih informacij.

Svetovni enciklopedični viri opisujejo Trubarja v različnem obsegu in globini, pri čemer ga dokaj časa vodilni Britanica (v angleščini) in Larousse (v francoščini) sploh ne omenjata.

Pregled dokazuje, da je Primož Trubar nesporna stalnica geselnikov, tako v izvirnih avtorskih kot tudi v prevedenih enciklopedičnih delih, ki so dopolnjena s slovenskim deležem. Pri tem so vidne razlike v navajanju bibliografskih enot in ključnih letnic, med Trubarjevimi knjigami so zamolčane pesmarice, včasih ni opozorjeno, kdo je opazno vplival na Trubarjev miselni razvoj, spregledana so njegova stališča o etiki, izjemoma so omenjeni njegovo pesniško oblikovanje, pripovedni odlomki in njegov načrt za razvoj slovenskega šolstva, pa tudi tega, kako zelo diferencirano je Trubar uporabljal knjigo kot medij,[9] v slovarskih prispevkih žal ne najdemo.

Akademik **dr. Matjaž Kmecl** (SAZU, Ljubljana) je govoril o poudarkih iz kulturnega boja med klerikalci in liberalci, ki ga po njegovem mnenju ne bo konec, ker smo Slovenci preveč zagrizeni. Prav tako misli, da ne bo konec Gutenbergove dobe.

Predstavil je tri skupine ugovorov in očitkov, ki so jih uporabljali nekateri, da bi (raz)vrednotili Trubarjevo zgodovinsko vlogo za slovenski narod:

a) *Odpadništvo od rimskokatoliške vere*. Tisti, ki so Trubarja obravnavali zgolj po verski (rimskokatoliški) oz. protiverski (nerimskokatološki) drži, so mu očitali, da je bilo njegovo dejanje proti katoličtvu tudi dejanje zoper slovenski narod (označili so ga za antikrista). Tisti, ki ga zagovarjajo, pravijo, da v 16. stoletju zunaj vere ni bilo mogoče delovati in da zunaj vere ni bilo kulture.

b) *Potujčevanje*. Tisti, ki so obravnavali germanizme v Trubarjevih besedilih, so mu očitali, da je knjige tiskal na tujem,[10] da so ga finančno podpirali nemški fevdalni gospodje, da je tudi veroizpoved prihajala iz tuje Luthrove dežele in da je zato protireformacija in surovo uničenje protestantskih knjig predstavljala pravzaprav narodovo odrešitev. Tisti, ki so govorili v prid Trubarju, pa so trdili, da se zmeraj učiš od učitelja, ki ti je v danih okoliščinah blizu. Slovenski učenec pač pri nemškem, nemški pa se je pred tem tudi učil pri nekom tujem.

c) *Družbeno-razredna pripadnost*. Eni so mu očitali, da je pisal glede na potrebe – enkrat za ubogi narod, drugič za plemstvo in proti kmečkim uporom (zmeraj pa proti Turkom), drugi pa so razumeli, da je bil Trubar predvsem organizator, ki je potreboval denar za uresničenje svojih načrtov, in pragmatik, ki je vedel, kje in kako lahko ta denar dobi.

Čeprav je bilo vrednotenje Trubarja in njegovega dela zmeraj tudi sprotno politično in čeprav je mogoče posamezne ugovore celo utemeljiti na preverljivih dejstvih in jih dokazati, pa se je po težavni, zamotani logiki zgodilo najboljše iz najslabšega: Ker je želel Trubar očistiti vero in ker je to poveril vsakemu posamezniku, je moral tega posameznika izobraziti, opismeniti in mu v roke dati priročnike. Da pa bi knjigo sploh lahko natisnil, je moral za sredstva prosjačiti pri reakcionarnem plemstvu, ki je sicer predstavljalo razrednega sovražnika kmečkega ljudstva. S prvimi tiski je tako Trubar odprl pot do začetkov moderne informacijske in narodno samozavestne družbe.

Dr. Francka Premk (ZRC-SAZU, Ljubljana) se že 35 let ukvarja s Trubarjevim. Navedla je Trubarjeve besede: "priložite pomenu celu svoje srce" in ga zaradi tega uvrstila v naslednjo dobo, dobo srca. Svoje predavanje je posvetila odnosom Trubarja s somišljeniki na zahodu Evrope (preganjanimi heretiki) in iskala odgovore na vprašanje, kako je mogoče, da so bile te vezi s somišljeniki (predvsem v Švici in Italiji) tako močne, da je korespondenca dosegla naslovnika.

Dr. Primož Jakopin (ZRC-SAZU, Ljubljana) je torišče svojega dela, ki ni jezikoslovje, temveč jezikovne tehnologije, ponazoril tako, da eni pač štejejo drevesa, drugi pa stavke.

Orisal je razvoj računalniške tehnologije od njenih začetkov pred 50 leti (ko je bilo še treba servisirati računalnik vsako uro in pol). Čas računalniške revolucije je postavil na prehod med letoma 1982 in 1983, ko je postal Spectrum dostopen ljudem kot knjiga. Zanimiva je vzporednica, da je bilo mogoče takrat do nove računalniške tehnologije priti le na nelegalen način; podobno, kot je Trubar tovoril knjige v sodu, so razgledani ljudje pri prestopu meje pod svojimi oblačili skrivali novo tehnologijo.

Na vprašanje, kaj vse še čaka novega Trubarja, pa je naštel nekaj iznajdb, na katere čaka človeštvo:

- spodoben prevajalnik za jezike, sicer so internetne vsebine, napisane na primer samo v slovenščini, neizkoriščene vsebine;[11]
- umetna pijavka, ki zna odvzeti kri brez bolečin, za potrebe invazivne medicine;
- roboti v kmetijstvu, ki znajo zatirati škodljivce in pri tem ne uničijo rastlin.

Na koncu je povedal, kolikokrat so v časopisu Delo omenili Primoža Trubarja v zadnjih štirih letih pred 500. obletnico rojstva. Statistični podatki so se pričakovano (binarno) povečevali (18-krat v letu 2004, 35-krat leto pozneje, 68-krat leta 2006 in 180-krat v letu 2007).

Dr. Rajko Muršič (Filozofska fakulteta, Ljubljana) meni, da bo kulturni boj trajal in dobival vedno bolj bizarne razsežnosti. Sam tudi ne deli optimizma s prejšnjimi govorci, da internet osvobaja. V resnici je internet sredstvo zasužnjevanja, kar je močan razlog za zaskrbljenost nad prihodnostjo.

Svojemu predavanju je dal naslov *Nekaj sprehodov po različnih človeških svetovih*. Predstavil je govor kot učinkovito simbolno komunikacijo, ki je učlovečila človeka. Zmožnost uporabiti simbolni jezik je skupna vsem človeškim skupnostim, kar pomeni, da je bilo človeštvo zmeraj globalno, enotno, in da ni možno, da bi bila katera koli skupnost izolirana od drugih. Ker simboli omogočajo preseganje časa in prostora, omogočajo širši prenos znanja in čvrsto socialno organizacijo. Kitajci, ki so iznašli tehniko tiska sto let pred Evropo, si niso izmislili knjig, ker jih niso potrebovali, Evropejci pa so za mobiliziranje množic in boljše izkoriščanje znanja potrebovali tudi knjige.

Govoril je o razvoju elektronskih medijev: na koncu 19. stol. prenos glasu po radiu (aparat, ki govori, govorca pa ni videti, je posnemal svetopisemsko realnost, kjer je bog vseprisoten in govori, vendar ga ni mogoče uzreti), nato v začetku 20. stol. poleg zvoka še prenos podobe po televiziji in v današnjem času na internetu sinteza podobe, ki predstavlja okvir celotne komunikacije, glasu, ki ga je moč aktivirati, in besede.

Dvomi, da bo človeštvo izumilo boljši jezik od simbolnega, ne ve pa se, kaj lahko človeštvo pridobi z novimi tehnologijami. Prepričan je, da nas bolezni novega časa šele čakajo.

Marjan Pungartnik (pesnik, Maribor) je urednik spletne revije Locutio, v kateri bodo objavljeni prispevki tega simpozija. Predstavil je zgradbo te elektronske revije: Prvi modul je literarni del, v katerem je objavljenih že več kot 790 besedil, drugi modul predstavlja indeks avtorjev (okrog 650) in tretji kroniko dogajanja v mikro-okolju (kar ni zanimivo za množične medije). Revijo bere približno 2000 bralcev (polovica iz Amerike, eden celo iz Jemna), statistika letnega obiska na spletni strani pa se giblje okrog 700.000. Revija Locutio predstavlja odprt literarni prostor, drugačno zasnovo, kot jo imajo obstoječe revije (ki gojijo izraz zaprtega prostora).

Ko je omenjal tradicionalno knjigo in njeno perspektivo, je prepričano izjavil, da je Gutenbergove dobe zagotovo konec. Treba je počakati samo na dovolj uporabne bralnike, pa bodo knjižnice ostale brez knjig. Čas, ki se napoveduje, je čas e-črnila in e-papirja, v tem času pa bodo avtorji na internetu podobno kot Trubar v svojem času nagovarjali "deviško" občinstvo.

Peter Tomaž Dobrila (KIBLA, Maribor), utemeljitelj institucije Kibla, je svoje predavanje odmaknil od tiskanega medija in s številnimi podatki predstavil elektronsko komunikacijo, ki je prav tako kot knjiga samo ena od oblik informacijskega okolja.

Cilj njegovega predavanja je bil predstaviti globalno vas s statističnimi podatki. Izpostavil je leto 2007, ko je prvikrat število urbanega prebivalstva preseglo število ruralnega, tako da v svetu zdaj že polovica človeštva uporablja internet ali mobilne komunikacije. Po načrtu i2010 pa naj bi 95 odstotkov prebivalcev postalo digitalno pismenih in imelo dostop do svetovnega spleta. Pri taki nezmanjšani rasti bo do leta 2012 vsak prebivalec Zemlje uporabljal sodobne informacijsko-komunikacijske tehnologije.

Upravičen pomislek pri takšnem skokovitem razvoju je povečevanje onesnaževanja okolja, saj naj bi do leta 2015 računalnik postal najnevarnejši odpadek v okolju. Zato je Dobrila skeptičen ob pobudah v stilu *One laptop per child*[12] v nerazvitih, predvsem afriških državah, saj hkrati, ko delamo dobro, pospešujemo ekološko katastrofo.

Internet je prvi medij, ki ponuja neomejeno število distribucijskih kanalov in možnost, da tudi uporabnik postane producent (recimo projekti Wiki). Ni presenetljivo, da je rast interneta najmočnejša v Aziji,[13] preseneča pa, da je Evropa prehitela Ameriko. V prihodnosti se bodo elektronske komunikacije preselile iz prostorov in stavb, brezžični internet pa bo dosegel območja tudi v dometu 60 km, tako da bodo pokrite celotne pokrajine (npr. Tibet, Nepal), kar je sicer v kombinaciji s satelitom že zdaj mogoče.

Svojo pozornost je namenil tudi jeziku in s tem v zvezi omenil okolje Michael za digitalizacijo kulturne dediščine v okviru mreže Minerva,[14] pri katerem je Slovenija aktivna opazovalka, pa projekt Evropska knjižnica,[15] ki vključuje 12 jezikov (slovenščine še ni zraven), do leta 2020 pa je predvideno, da naj bi bilo v celotnem besedilu digitaliziranih preko 61 mio. knjig.

Internet je medij, ki združuje slike tega, česar ne dosežemo (Hubblov posnetek iz vesolja), kar vidimo (satelitska slika mesta) in česar običajno ne vidimo (posnetki podvodnega sveta ali človeške notranjosti). Vsebine nastajajo v petih korakih: zajemanje sveta, rekonstrukcija sveta, razpoznavanje sveta, vstavljanje sveta in integracija.

Na osebnih računalnikih še prevladujejo Microsoftovi operacijski sistemi, na superračunalnikih in mobilnih tehnologijah pa že odprtokodni sistem Linux. Ker trenutno govorimo o globalni vasi in smo potemtakem globalni kmetje, upa, da bomo svoje potomce naučili, kako postati globalni meščan v globalnem mestu.

Mag. Franci Pivec (IZUM, Maribor) je v izhodišču svojega predavanja o jezikih na internetu poudaril misel, da si jezikovna raznovrstnost[16] zasluži vsaj tolikšno pozornost kot biotska raznovrstnost, saj tudi jezikom grozi izumrtje.[17]

Na položaj materinščine, njen razvoj ali morebitni zaton vpliva:

- Razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije in interneta. Položaj materinščine glede na angleščino določajo tudi ekonomske zakonitosti in interesi multinacionalk, ki iščejo tržišče za svoje proizvode in storitve (npr. strojno in programsko opremo) in za ta prodor uporabljajo angleščino.
- Odnos znanstvenikov, ki publicirajo pretežno v angleščini, do maternega jezika in razvoja strokovnega izrazja v njem.[18]
- Odnos vlad posameznih držav, ki podpirajo ali zatirajo jezikovno samobitnost in raznolikost.
- Mišljenje, da na internetu prevladuje angleščina.[19] V resnici ima vsak materni jezik vitalno moč za nova poimenovanja (primer Indije v pokrajini Pandžab, kjer je bilo leta 1996 na računalnikih še vse angleško, leta 2006 pa je bila angleščina že na tretjem mestu).
- Prevladujoč pogled na informacijsko-komunikacijsko tehnologijo, da je namenjena bolj kot ne zabavi (angl. *tainment*), pri kateri je človek pasiven potrošnik in mu je vseeno, četudi sprejema v tujem jeziku.

Za ustrezni položaj slovenščine na internetu je treba:

- Internet videti kot veliko priložnost in ne kot mesto ogroženosti. Jezik, ki ga govori manjše število prebivalcev, bi moral internet dojemati kot širok prostor za preboj in uveljavitev materinščine.
- Organizirati dovolj ustvarjalne sile.
- Narediti internet dostopen večini za razumno ceno storitev (socialna ločnica je vedno pomembnejša od tehnične).
- Usposobiti uporabnike in dvigniti digitalno pismenost vsega prebivalstva.[20]
- Prepoznati etične in kulturne vidike informacijske družbe, saj trenutno velik del informatikov ne razume, kaj pomeni kulturna identiteta v informacijski družbi.
- Pritegniti mlade k ustvarjanju internetnih vsebin, saj bodo v ustvarjalnem procesu zagotovo uporabili materni jezik.
- Oblikovati razvojno strategijo.

Pravi stebri informacijske družbe so etika, znanje in participacija, vse troje pa temelji na materinščini. Ker je internet nova paradigma, ki odpira drugačne poglede na svet, s svojo drugačnostjo spodbuja tudi inovativnost, kar je bila dobra iztočnica za razpravljavca ddr. Muleja.

RAZPRAVA

Ddr. Matjaž Mulej (EPF, Maribor) je v svoji vnaprej napovedani razpravi želel odgovoriti na vprašanje, ali je danes med nami še kakšna takšna osebnost, kot je bil Trubar. Ekonomska znanost je v obdobju Gutenbergove galaksije naredila kar nekaj inovacij, zato je najprej opredelil ta pojem. Inovacija je (drugače od zastarele definicije v Slovenskem pravopisu) vsaka novost, ki je v praksi koristna za uporabnike. Torej o tem, kaj je dobrega naredil Trubar, ne odloča on sam kot avtor, ampak mi kot uporabniki njegovega dela.

Za obstoj inovacije mora biti izpolnjenih kar nekaj pogojev in pri tem nobeden ne sme manjkati. Potrebujemo:

- idejo, ki je obetavna,
- podjetne ljudi in organizirano podjetništvo,
- zadostno celovitost, da nič bistvenega ne spregledamo,
- sodelavce, da začne ideja delovati v vsakdanjem menedžmentu,
- primerno kulturo,
- dobavitelje, odjemalce in konkurente,
- primerno družbeno okolje,
- naravno okolje,
- srečo.

Na osnovi tega je preveril, kakšen je bil Trubar (lastnosti, ki bi jih potreboval tudi novi potencialni Trubar):

- protestiral je proti utečeni praksi, brez česar ni mogoče uveljaviti nečesa novega,
- uporabil je nove tehnološke in družbene možnosti,
- delal je s težnjo, da koristi uporabnikom (Slovencem),
- imel je vizijo, da ustvarja nekaj novega,
- podjetno je uveljavil svoje zamisli,
- uspešno je premagoval številne odpore,
- spretno se je izmikal oviram,
- sodeloval je s potrebnimi partnerji.

Kot predavatelj invencijsko-inovacijskega menedžmenta je Mulej opozoril, da zgodovine ne smemo vrednotiti po možnostih, strojih in storitvah, ampak po podjetnih ljudeh, ki so jih uporabili.

Zato ima Slovenija možnost nadoknaditi zaostanek v podjetništvu le tako, da v šolstvo vgradi usposabljanje podjetnih ljudi.[21]

Svoj prispevek je končal s podatkom, da je v Ljubljani že 40 ambasad, kar kaže, da zanimanje za Slovenijo in slovenski jezik ni nepomembno, to pa daje možnost za novo galaksijo, ki bo Slovencem morda bolj prijazna kot na prvi pogled izgleda.

ZA KONEC

Revija Stati inu obstati bo celotna besedila prispevkov s simpozija objavila v tiskani obliki, spletni časopis Locutio pa v elektronski obliki.

Opombe

1 Zbirka slovenskih leposlovnih besedil: http://lit.ijs.si/leposl.html.

2 In še tega je prispevala Nemka Elizabeta Zajc (Ena dolga predgovur, besedilo s 56.000 znaki, ki je vir tudi za druga spletišča).

3 Glede na to, da "statistični" Slovenec na mesec pregleda 275 spletnih strani, na vsaki pa je vsaj nekaj besedila, lahko ta podatek uporabimo kot protiargument tezi, da internet ogroža bralno kulturo, saj pri iskanju spletnih informacij pravzaprav veliko beremo.

4 Poskusni prevodi v slovenščino se glasijo: avtorjeva dolžnost (kot opozicija avtorski pravici), prosto kroženje informacij, opustitev avtorske pravice, prosta distribucija, licenca odprtih vsebin. Copyleft pomeni prosto uporabo avtorskega dela, saj predvideva odpoved materialnim avtorskim pravicam in prosto uporabo avtorskega dela pod pogojem, da so vse predelave in spremembe avtorskega dela podvržene enakemu načelu proste uporabe.

5 V prevodu ustvarjalne gmajne (gl. http://creativecommons.si/).

6 Običajno se misli, da je internet prostor vsesplošne kraje, kjer si lahko postrežemo z informacijo, saj je biti informiran temeljna človekova pravica. Projekti Wiki (Wikipedija ipd.) kažejo ravno nasprotno: občutljivost avtorja za pripadnost skupini se močno okrepi, natančno se navajajo viri, pridobijo se dovoljenja za objavo slik idr. in rezultat dela je takoj na na voljo javnosti. Trubar se je svojega prvenstva močno zavedal, dočim za avtorje pri Wikipedijskih projektih tega ne moremo reči. Čeprav je Wikipedija avtorska blagovna znamka (znana sta soustanovitelja – Jimmy Wales in Larry Sanger), živi povsem svoje življenje.
Na Slovenskem obstaja že pet, šest let. Ob tem projektu izginja pregovorna privoščljivost slovenskega značaja.
Od spletnih predstavitev Trubarja je Wikipedijski članek prvi zadetek, katerega avtor ni jezikoslovec, slavist, slovenist ali literat, temveč zgodovinar – Mariborčan Janez Grilc. Ta članek je bil potem preveden v druge jezike (najobsežnejši prispevek med temi je v nizozemščini). Sicer sodi članek o Trubarju med 200 najpogosteje prevajanih, redigiranih člankov na Wikipediji (imel je že 180 redakcij).
Redakcije na Wikipediji opravijo posamezniki. Le ena tretjina redaktorjev se izkazuje z imenom in priimkom, drugi ostanejo anonimni. Zato so članki izpostavljeni tudi vandalizaciji in pri članku o Trubarju so recimo dvakrat zaplenili lokacijo.

7 Leta 1613 je prišel Anton Tomaž Hren v Maribor postavit temeljni kamen za kapucinski samostan.

8 Zanimiva je bila pripoved o mestu Mariboru v času protestantizma. Leta 1600, 6. januarja, je prišla vizitacijska komisija izprašat meščane o verski pripadnosti. Čeprav so baje dva dni zapored zaklenili v stolno cerkev, da bi premislili, se noben Mariborčan ni izrekel za protestantizem.
Vizitacijska komisija je v znak svoje navzočnosti postavljala vislice. Na Betnavi so jih eno noč spodžagali, da so morali postaviti nove. V povračilo so razdejali cerkev, šolo in pokopališče na Betnavi. Protestanti so tako morali svoje mrtve voziti v Prekmurje

9 Knjiga je imel za nosilko izvirnega besedila, prevoda ali priredbe; učbenik, pesniška zbirka in pesmarica; pridigarski priročnik; razširjevalka verskih in leposlovnih besedil; posredovalka teološkega traktata; kodeks zakonodajnih in pravnih predpisov; zbirka strokovnih opisov; koledar; prostor za nagovarjanje itd.

10 Tudi prva angleška knjiga je bila natisnjena v tujini, sedem desetletij pred slovensko.

11 Prevajalniki znajo prevesti enostavne stavke, kot je *Danes je lepo vreme*, imajo pa težave z zapletenimi stavki. Prevajalnik na primer stavek *Gori na gori gori* prevede v angleščino kot *He burns on mountain*, ponovni prevod v slovenščino pa je še manj primeren *Prismodil se je na gori*.

12 Gl. o projektu OLPC na spletnem naslovu: http://laptop.org/ in http://www.laptopgiving.org/en/index.php.

13 Statistika o jezikih se ujema z regionalno razporeditvijo internetnega dostopa. Tako je med prvimi 10 jeziki na spletu kitajščina na 2. mestu, pri tem pa ima Kitajska tako rekoč nacionalni intranet, zaprto in cenzurirano omrežje.

14 Spletni naslov Minerva Knowledge base (Digitising content together): http://www.minervaeurope.org/.

15 Spletni naslov Evropske knjižnice: http://www.theeuropeanlibrary.org/portal/index.html.

16 Unescova deklaracija (UNESCO Universal declaration on cultural diversity, 2001), ki zagovarja večjezikovnost, je bila prevedena v 328 jezikov.

17 Na svetu se govori še 6–7.000 jezikov, vsakih 14 dni pa za zmeraj "utihne" eden od njih in do leta 2050 naj bi jih "umrla" več kot polovica.

18 Skandinavci se že soočajo s posledicami zanemarjanja materinščine na področju znanosti.

19 Podatek je leta 1999 navedel Edward O'Neil (OCLC), čeprav ga je dobil na zelo majhnem vzorcu spletnih strani (samo 2029 od 2 milijard). Podatek je bil velikokrat citiran. Njegovo metodologijo je izpopolnil Daniel Pimenta.

20 Izobraževanje je obsežno, tudi drago, vendar po njegovem mnenju neučinkovito. Ker ne doseže večine, bodo potrebne spremembe v šolstvu, javni upravi, knjižnicah, nevladnih organizacijah …

21 Trenutno se o inovacijah in teoriji sistemov ne sme predavati. Nekaj vsebin poslušajo le na Ekonomsko-poslovni fakulteti v Mariboru, nekaj na Fakulteti za elektrotehniko v Ljubljani in na Fakulteti za menedžment v Kopru.

Renata Zadravec Pešec